

ولی یقین دارم که از رسیدن مشارالیه به سیستان و اطلاع یافتن حشمة الملک امیر تومان تخلف و تجاوز از فرموده نموده مراتب منظوره را معمول دارد و معیناً مزیداً للتأکید و سرادالتشید احکام مؤکده و ارقام مشدده به حشمة الملک امیر تومان مرقوم فرموده و مصحوب فرستاد گانی نموده که عالیجاه سلطان محمدخان بایکی از کسان او روانه سیستان شوند و اموال منهبیه افغانه را گرفته تسلیم مشارالیه سازد و نیز آنچه افغانه از قاین و غیره برده اند باز یافت نموده به صاحبانش بدهند. اما عالیجاه سلطان محمد خان متعذر از رفتن سیستان و فرستادن آدم به آن شد که مأمور رفتن از جانب سردار حکمران هرات نیستیم و مراتب را باید به هرات بنویسم، اگر مأذون شدم خواهم رفت. پس از این جهت آن رقم و فرستاده را روانه سیستان مستعجلاً فرمودیم و سلطان محمدخان را سرخصی رفتن هرات داشتیم که شمارا مطمئن از این فقره نموده آسوده اطاعت و اذعان را مسلوک ندارد زیاده. بر این مطلبی نیست که مرقوم شود.

- ۱۳ -

مراسله ای که بندگان سرکار خداوند گاری سردار صاحب حکمران به

عالیجاه حکیم دالمج فرنگی مقیم مشهد نوشته اند

جناب مجدت و رفعت مآب، کیاست و فراست ایاب معظم، دوست مؤالفت ارتسام خصوصیت بنیان دالمج صاحب زیدعزه، همواره از حصول تمنا کامیاب بوده مبتهج و سرور باشند.

بعد از اظهار مراسم محبت مشهود و مکشوف رای خلت انتمای دوستی پیرا می دارد که در باب حرکات مخالفت علامات اسیر علم خان که از سال قبل الی حال به هیچ وجه دست بردار نمی شود که شب و روز عقب فساد می گردد و از ارتکاب آن حرکات فتنه انگیزی می گذرد که حال باز دزدان قطاع الطریق و شترسواران سیستانی را مقرر کرده که دست اندازی دارند. چنانچه از مجال اناردره رسته های گوسفندان رعیت بندگان اشرف اقدس امجد را برده اند. با وجود التماسهای سرکار عالی حضرت شاهنشاه جمجاه ایران که عالیجاه غلام حسین خان را مأمور فرمودند که اسوال منهبیه رعایای بندگان اقدس را مسترد کند و نواب اشرف والا سرکار حشمة الدوله والی مملکت خراسان هم در این خصوص عالیجاه میر معصوم خان ایشیک آقاسی را فرستادند که اسوال منهبیه رعایای بندگان برسد که به هیچ وجه فایده پذیر نشد و بر علاوه آنها شب و روز از پی تاخت و تاز می گردد که این نیازمند درگاه اله هر قدر از بی اعتدالی امیر علم خان شرح نماید زیاده بر آن است و اگر بازخواست این حرکات نشود البته رعایای سرکار اقدس هم می توانند از عهده تلافی اسوال خودها برآیند. و مردم که به همراهی سردار محمد یعقوب خان فراری گردیده، پس از ورود سیستان، امیر علم خان عیالان اوها را جا داده نگاهداری نموده اخراجات داده است و خود اوها را نوکر نموده و به موافقت و مراقبت مردم خود [به] سمت شورابک و فراه برای چپاول و تاخت روانه

کرده که دست اندازی زیاد نموده اند. خلاصه مطلقاً از کارهای فتنه جویی و مفسده خوبی خود بازگشت ندارد و چون دولت بندگان اقدس و دولت بهیمة انگلیس واحد و متحد می باشند، البته آن جناب دوست معظم، احوالات را معلوم کرده برای نیازمند درگاه اله بفرستید. باقی به هرباب از این طرف خاطر دوستی مظاهر خود را آسوده داشته همواره اوقات، سهنات و مزجوعاتی که شمارا به این ولا باشد، بلا مضایقه رجوع خواهند نمود که بلا تعطیل در انجام آن اهتمام است. زیاده چه زحمت دهد. باقی ایام عزت به کام باد.

- ۱۴ -

مراسله ای که عالیجاه کیاست دستگاه دالمج صاحب حکیم فرنگی از
مشهد خدمت بندگان عالی جواب نوشته بود

عالیجاه مجدت و نجدت همراه شوکت و جلالت دستگاه مخدوم مکرم و مطاع
معظم سرکار مقرب الخاقان سردار فتح محمدخان دام اجلاله العالی .

انشاء الله که هموار وجود ذیجود از بلیات دوجهان محفوظ بوده باشد. هنگامی
که آدم سرکار تعلیق سرکار را رسانید اینقدر گرفتاری ناخوشی سرکار اشرف والا
روحی فداه را داشتم که فرصت جواب نوشتن نداشتم. اکنون که بحمد الله سرکار
اشرف والا بهتر شده اند و فراغتی هست، باید جواب سه تعلیق سرکار را در یک رقع
عرض کنم.

در باب تفصیلی که از حرکات امیر علم خان خدمت نواب مستطاب اشرف والا
روحی فداه عرض کرده بودید و به بنده هم مرقوم داشته بودید، نواب اشرف والا کمال
تغیر را از حرکات امیر علم خان فرمودند و رقیبی هم صادر شد در این باب به امیر علم
خان، که قدغن کند که این گونه هرز گیها دیگر نکنند. زیاده از کاغذ شما نواب والا را
خوش آمد و کمال التفات در حق شما دارند. شما خود البته مطلع می باشید که از
جانب دولت بهیمة آدم بمأمور است که بیاید از برای تشخیص سرحد هرات و سیستان.
از قراریکه بنده مطلع می باشم باید حال به کرمان رسیده باشند. اگر از مخلص می شنوید
شما تا آمدن آن آدم خودداری بفرمایید و نوعی حرکت بفرمایید که حرفی میان دولتین
به هم نرسد. آن وقت که آدم آمد و سرحد مشخص شد هزار مثال امیر علم خان باشد
قدرت نخواهد داشت که قدم در خاک ولایت شما بگذارد و تعلیق ای که به بنده
نوشته اید در این باب در میان کاغذهای خود به زودی البته به وزراء دولت بهیمة
خواهم رسانید تا سبک حرکت و معقولیت شما و خلاف امیر علم خان معلوم شود. باز هم

مجدد عرض می‌کنم که صلاح شما در این است که تا آمدن آن آدم به آرامی حرکت نفرمائید که سرحد مشخص شود. انشاءالله همه روزه از سلامتی احوالات و خدماتی که باشد مرقوم بفرمایند و همیشه تعلیقه سرکار برسند. زیاده ایام شوکت و عزت برقرار باد، برب العباد.

- ۱۵ -

مراسله ای که عالیجاه کیاست دستگاه حکیم دالمج فرنگی

برای بندگان عالی نوشته بود

عالیجاه عزت همراه شوکت و ثروت دستگاه شہامت و کیاست اکتناه، دوست عزیز مکرم بھربان سردار فتح محمدخان دام اجلاله عالی همواره قرین صحت و ہم آغوش شاهد عافیت بوده شاد کام دارین و مقضی المرام نشأتین دوجہانی باشند بعدہا رسالہ محبت برسلمہ کہ بہ یادآوری این مہجوردوراز فیض حضور قلبی و انفاذ فرمودہ بودید در خوشترین وقتی از اوقات و نیکوترین ساعتی از ساعات رسید و بر شہاسین محبت آیینش آگاهی حاصل گردید. چون مبنی بر سلامتی ذات خجسته صفات بود کمال سرور رونمود و بہجت بر بہجت افزود، ہمیشہ اوقات این شیوہ مرضیہ را مرعی خواهند فرمود. مطالبات مرقومہ شما را قبل از این اطلاع داشتیم و بہ جناب و زیر مختار ہم نوشتیم، تا یوم گذشتہ چاپار رسید و جواب نوشتہ این جانب آمد. در آنجا مرقوم فرمودہ بودند کہ ما بہ این خیال ہستیم کہ این حرکت و عمل میر علم خان را موقوف نماییم. چون شاہ بہ دارالمرز رشت رفته بود و در ولایت طهران در نبودن شاہ هیچ امری نمی گذرد و در این اوقات مراجعت خواهند فرمود این کار را خواہم گذرانند. انشاء اللہ ہر مقدمہ کہ اتفاق بیفتد این جانب را مخبر خواهند فرمود و این جانب آنچه اخبار تازه چہ از طهران و چہ از ولایت باشد، شما را مطلع خواہم ساخت، والسلام.

سواد رقعۀ عالیجاه حکیم دالمج صاحب که موقوف مر اسله مشار الیه بود
در صفحہ اول نوشته شد

مخدوم مکہ معظمہ مہربانا، یکی از دوستان ما از لندن یک دست زره و خود از
ما خواسته است، که در این صفحات ہرچہ گشتم پیدا نشد، ازقراری کہ می گویند در
ہرات پیدا می شود از سرکار متوقع می باشم کہ حکم فرمایند بہ یک نفر یک دست
تمام یعنی زره و خود و چهار آئینہ و ساعد بند و بازو بند بسیار خوب جوہردار پیدا کنند و
برای مخلص بخرند و سرکار بفرستند؛ ہرکس بیاورد آنچه مرقوم فرمایند کہ خریدہ
شدہ تنخواہش را بندگی می کنم. انشاءاللہ اگر این التفات را بفرمایند خیلی بہ درد
مخلص می خورد زیادہ از سرکار ممنون می شوم . زیادہ سلامتی سرکار است و باقی
التفات بفرمایند کہ زود بیاورند. انشاءاللہ تعالی

سواد رقیمہ کہ از جانب بندگان عالی بہ جواب مراسلہ دالمج صاحب
فرزنگی نوشته شد، بہ صحابت نظر محمد خان

عالیجاه مجددت و عزت ہمراہ، کیاست و فراست انتباہا، دوست معظم خصوصیت
اکتناء مودت آگاہا دام عزہ، بعد از اظہار مراسم محبت والفت مشہود خاطر خلت
آیت می دارد :

مراسلہ خصوصیت مسالہ مودت آغازی کہ ارسال داشتہ بودند واصل گشتہ
و مطالعہ گردید و بر مضمون صدق مشحون دوستی نمونش استحضار و آگاہی بہ ہم
رسید و از رسوم دوستداری و قواعد مودت شعاری آن دوست خلت شعار خوشنودی
دست داد و بر مراسم مودت و و داد او افزود.

در باب اینکہ نوشته بودید مراقب باشید کہ تاهنگام ورود مأمور دولتی طرف
قاین حرکت از شما بہ وقوع نرسد، عالیجاہا، بحمداللہ تعالی از جانب ما گاہی
حرکت بیجا و خلاف صادرنشده و ہرچہ دراین خصوص بہ وقوع پیوستہ از سرحداران
آن طرف شدہ است. دراین باب آسودہ باشید کہ انشاءاللہ تعالی اینطورکاری از بندہ
درگاہ الہ بہ ظہور نخواہد رسید کہ موجب ایراد شود.

در باب خود وزرہ کہ خواہش دوستانہ نمودہ بودید، دراینجا ہم کمیاب است.
نهایت باز ہم مؤکداً مقرر نمود کہ تفحص وجستجو بکنند دراینجا، و بہ این خصوص
یک نفر سوارقندہار ہم فرستادیم کہ در آن ولانیز جستجو نمایند. وچنانچہ نوشتہ
بودید، چیز مرغوب خوب بہ دست آید. انشاءاللہ تعالی بہ زودی برای شما فرستادہ
می شود. خاطر جمع باشید. درباب قیمت آن چندان نقلی نیست و مال ما از شماست،
تفاوت ندارد. در انجام ہرگونہ خواہش وامری کہ از آن عالیجاہ مجددت و خصوصیت
ہمراہ باشند در قواعد لازمہ محبت و و داد مضایقہ نخواہد شد. ہموارہ اوقات ہرگونہ

مرجوعات و مهماتی که شما را در این صفحات باشد بلامضایقه اعلام دارند. زیاده چه زحمت دهد. چون آدم ماروانه گردید به تقاضای مراسم دوستی به نگارش این مختصری اشارت رفت. باقی ایام عزت به کام باد.

- ۱۸ -

سواد مر اسائه مؤرخه ۱۲ جمادی الاول سنه ۱۲۹۴ که بندگان مرحوم

امیر شیرعلی خان در اوقات منازعه با دولت انگریز به احکام و

سپهسالار هرات نوشته بود

عالیجاه اخوی کرام سردار محمد عمرخان و عالیجاه عزت همراه تولمش صاحب
 بیادر حسینعلی خان سپهسالار را واضح آنکه رویداد حالات به قراری است که تقریباً
 مدت دو سال می شود که از جانب اهلایان دولت انگریزی بعضی خواهشات جدیدی
 به روی کار آمده که درخور حوصله و توان اهالی دولت افغانستان نیست. و در این عرصه
 دراز هر چه از طرفین گفتگو جاری بوده مقصود به پایان نرسیده و اوها از داعیه و خواهشات
 جدید خود در گذر نشده اند. در شهر شوال عطاء محمدخان و کیل راطلب داشته بودند.
 رفت و باز آمد و در شهر ذیحجه صدراعظم مرحوم با عطاء محمدخان و کیل، از حضور
 مقرر پمشاور شده رفتند و با صدراعظم مرحوم سخنان دولتی به بیان آوردند. چند مجلس
 حرف دولتی از طرفین مذاکره شد و به دلایل و سندات و دست آویزهای دولتی،
 صدراعظم اوها را ملزم ساخت. لیکن با وصف الزام، اهلایان دولت انگریز از مدعای
 خود در گذر نشده، چون صدراعظم را زمان حیات به سر رسیده بود عمر او تمام و جزوی
 سخنی که مانده بود ناتمام ماند. در اثنای این گفتگوها طوائف الوسات افغانستان از
 صغار و کبار به دارالسلطنه جمع آمده همه یکدل و یکجهت گفتند اگر از طرف دولت
 انگریز خواهش جدیدی به روی کار بیاید ما را طاقت و توان قبول آن نیست؛ به
 مدافعه می پردازیم. چنانچه رؤسا و معتبران وریش سفیدان کل طوائف افغانستان، از
 وزیر و جدران و متعلقین جناب آخوند صاحب صوت و باجور و صوت و بنیر و تیرا و
 منگل و غلجایی و کوهستانات و جاجی و طوری و منگل و بنگش و وردک و لهقانات مابین
 خود نشستند و به خدا و رسول عهد بستند که در دفع اعدا و اطاعت پادشاه اسلام خود

از جان و مال و سر و ناسوس دریغ نداریم و نخواهیم گذاشت که از طرف دولت انگریز خلل و فتوری در ارکان دینداری و مسلمانی مارا یابد و تمامی مردم مسلمان که در خاک افغانستان سکونت دارند، از شهری و بیرونی و عارف و عامی براین معنی متفق و در جاده اطاعت سرکار و الابه حکم خدا و رسول (ص) ثابت و استوار ایستاده اند. ببناء علی هذا می نگارد که اگر چه علی الظاهر از طرف دولت انگریز اظهار دوستی بر زبان می رود و لکن از مقصد اصلی خود در گذرنخواهند شد و از حدی که در دوستی سابقه داشته اند تجاوز هم کرده قدم به زمین شالکوت گذاشته اند و درستی کار این دولت خداداد در هرحال و در هر صورت واجب و فرض عین است که به یاری جناب اقدس باری باید در کارهای دولت خداداد و ساختگی اسباب مدافعه کسری و نقصانی نباشد. پس آن عالیچاهان را اطلاع می رود که سر رشته و درستی و تیاری پنج کندک پلی - سه کابلی و دو هراتی - و دو توپخانه را که یک غندک جلوی برنجی سید علم خان و یک غندک قجری برنجی نوریز که سپه سالار جدید ساخته نموده منتظر حکم ثانی باشید که به ورود حکم ثانی مع الخیر و العافیة سپاه ظفر همراه به درستی و ساختگی تمام از هرات به قندهار حرکت کرده آمده و در قندهار متوقف و مقیم باشند. کندک پلی رافی نفر سیزده گده کارتوس سر رشته و آماده و مهیا کرده بدهند و برای هر دو غندک ها فی ضرب چهار صد و ده گلوله تیار و آماده کرده پنج هزار گلوله برای هر دو غندک بدهند و جباخانه آنچه لازم بدانند تدارک و بارگیری نمایند. بسیار بسیار در درستی اسباب و سامانه سپاه ظفر همراه جهد و اهتمام به عمل آورند که انشاء الله تعالی به قدر سرمویی در کارشان نقص و ناتمامی نباشد و هر وقت که حکم ثانی برسد به کمال آراستگی و درستی و سامانه حرکت کنند. و از دار السلطنه هم چهار کندک پلی و چهار غندک که دو غندک جلوی یکی آن دنباله پرویکی آن دهن پرو دو غندک دیگر قجری سه رخ بوده باشد مقرر قندهار است، که انشاء الله تعالی حرکت کرده می روند و در یوم شنبه ه شهر حال شرح فرمان هذاتحریر و به داک ارسال شده، اکنون سببی بر احتیاط داک مکرراً تحریر و ارسال شد. فی یوم شنبه ۱۲ شهر جمادی الاول سنه ۱۲۹۴.

- ۱۹ -

مراسلهٔ جان لارنس صاحب چیف کمشنر صاحب بهادر کسه از بلدهٔ
پیشاور به جهت بندگان امیر کبیر مصحوب عالیجاه فوجدار خان
غازابی ارسال شده

امیر صاحب مشفق و مهربان مخلصان زادسودته، بعد از شرح شوق ملاقات محبت آیات که لاتعد ولا تحصى است مدعاطراز می شود. صحیفه الوداد مودت مواد رقمزدهٔ پنجم ماه نوامبر سنه ۱۸۵۴ مطابق ۲۲ ماه صفر سنه ۱۲۷۱ هجری به صحابیت سلالة السادات ستوده خصلات سیرزا محمد حسین خان معتبر مع یک مراسله اسمی نواب معلى القاب گورنرجنرل بهادر ممالک کشور هندددام اقباله به زمان خوش و او ان دلکش رسیده باعث انبساط خاطر اخلاص ذخایر گردید. چنانچه مراسلهٔ اسمی نواب گورنرجنرل بهادر ممدوح الصفات را روانهٔ کلکته کرده شده بود. اسروز خط نواب گورنر جنرل بهادر مورخهٔ ۱۴ ماه نوامبر مطابق ۲۲ ماه صفر سنه ۱۲۷۱ می باشد، به پاسخ آن ورود یافته به فحوای حکم نواب گورنرجنرل بهادر مراسلهٔ موصوفه سربه مهر به صحابیت عالیجاه خان بهادر فوجدار خان غلزایی معتمدی سرکار انگلیسیه روانه داشتم. به بدرقهٔ افضال الهی خان موصوف در آنجا رسیده به ملاحظهٔ آن مشفق خواهد گذرانید و به خاطر اخلاص مظاهر این دوستدار چنان امید است که مضمون خط نواب ممدوح الصفات سرعوب و مطبوع طبع آن مشفق خواهد گردید. و دیگر کلمات روابط اخلاص که این دوستدار به آن مشفق از خلوص طبیعت بوده به خان موصوف زبانی فهمانش کرده که لفظ به لفظ به آن مهربان بیان طراز خواهد شد و از صدق دل و صفای قلبی همین خواهشها است که طریقتهٔ اثبتهٔ اتحاد و محبت حالا شروع گردیده است

پختگی واستحکامی پذیرد و آینده ترصد که این دوستدار را دوست صادق و خواهان بهمودی متصور بوده به ارقام خیر و عافیت سرور الوقت می شده باشند. ایام بهجت و کاسرانی مستدام باد.

- ۲۰ -

مراسله مهجر هریت اودروس (ادوردز؟) صاحب بهادر اضلاع پشاور

امیر صاحب مشفق والامقام مهربان مخلصان امیر دوست محمدخان صاحب والی کابل زاد مودته.

بعد از شرح شوقمندی ملاقات بهجت علامات که لاتعدولاتحصی است مدعا طراز می شود: صحیفه الوداد محبت سراد به صحابت فلان معتبر معه مراسله جات اسمی نواب مستطاب لارڈ گورنر جنرل صاحب بهادر سمالک کشور هند دام اقباله و جناب چیف کمشنر صاحب بهادر سمالک پنجاب در زمان خوب و خوش به مقام ایت آباد* موصول و مطالعه گردید. چونکه دل اینجانب همیشه می خواست که آن مشفق برتخت ریاست خود مستحکم باشد خیال می کرد که ضرور بی اتفاقی سابقه موجب بی قراری و کم روزی آن مشفق می شده باشد. در دادن مراسلات آن مشفق به جناب چیف کمشنر صاحب بهادر خوشنودی واصل شد و جناب چیف کمشنر صاحب بهادر به تمام مراسله جات آن مشفق به خدمت نواب ایالت انتساب لارڈ گورنر جنرل صاحب بهادر فرمودند و حالاً از لارڈ گورنر جنرل بهادر خریطه به مضمون تسلی و تشفی و دوستی به دست عالیجاه فوجدارخان غلزایی که شخص عالی خاندان و ملازم معتبر و آزموده سرکار و اینجانب است ارسال فرمودند. یقین کل که از این بندوبست نیک در دل آن مشفق این چنین خاطر جمعی و تسلی قرار خواهد گذاشت که به هر کدام طرف که بی قراری و بی بندوبستی به نظر آید دل مخلص متوجه آن سمت می دانسته طرف خانه خود تصوری فرموده باشند. فقط آینده ترصد که این دوستی کزین دوست و خواهان

* - Abbot - Abad - ایت آباد قلعه ای است در محلات و هزاره آباد شده دولت

انگلیس است.

امیر و کتبی که در آنجا نشانی از حضور حضرت حکیم بلوچ در آنجا دیده می شود

حضرت در آنجا که در آنجا نشانی از حضور حضرت حکیم بلوچ در آنجا دیده می شود
 شماره از دست نوشته های که در آنجا دیده می شود
 سید لعل در آنجا که در آنجا نشانی از حضور حضرت حکیم بلوچ در آنجا دیده می شود
 عقب فرستاد که در آنجا نشانی از حضور حضرت حکیم بلوچ در آنجا دیده می شود
 در آنجا که در آنجا نشانی از حضور حضرت حکیم بلوچ در آنجا دیده می شود
 که این نامه در آنجا نشانی از حضور حضرت حکیم بلوچ در آنجا دیده می شود
 البته در آنجا که در آنجا نشانی از حضور حضرت حکیم بلوچ در آنجا دیده می شود
 پس از آنکه در آنجا نشانی از حضور حضرت حکیم بلوچ در آنجا دیده می شود
 در آنجا که در آنجا نشانی از حضور حضرت حکیم بلوچ در آنجا دیده می شود
 مقدمه مطلقاً که در آنجا نشانی از حضور حضرت حکیم بلوچ در آنجا دیده می شود
 پس در آنجا که در آنجا نشانی از حضور حضرت حکیم بلوچ در آنجا دیده می شود
 در آنجا که در آنجا نشانی از حضور حضرت حکیم بلوچ در آنجا دیده می شود

فهرست نامهای کسان

حسن خان شاسلو: ۴۴	آخوند صاحب صوت: ۱۰۷
حسینعلی خان سپهسالار: ۱۰۷	آزاد خان بلوچ: ۶۳
حشمةالدوله (حمزه میرزا): ۴۵، ۲۹، ح	ابراهیم خان بلوچ: ۶۰، ۷۶، ۷۷، ۸۲
۵۳، ۷۱، ۷۲، ۷۳، ۸۷، ۷۹، ۹۱	۹۵، ۸۴، ۷۹
۹۳، ۹۵، ۹۷، ۹۹	ابوالحسن، حاجی سید: ۲۹، ۷۱، ۷۲
حشمةالملک (علم خان): ۵۷، ۵۸، ۶۰، ۶۳	۷۳، ۷۵، ۷۸، ۸۱، ۸۳، ۸۷، ۹۱
۶۴، ۶۵، ۷۱، ۷۳، ۷۴، ۷۶، ۸۱، ۸۴	۹۳، ۹۷
۸۵، ۹۱، ۹۵، ۹۶، ۹۷، ۹۸، ۹۹	ابوالحسن خان: ۷۷
حیدرقلی خان سهام الدوله: ۷۷	ابوالفتح، آقاسیرزا: ۷۸
خدیبوبی همال (ناصرالدین شاه قاجار): ۴۳	احمدخان اسحاق زایی: ۵۸، ۶۴، ۶۵
۵۳	ادوردس: ۳۰، ۱۱۱
دالمج فرنگی حکیم: ۹۹، ۱۰۱، ۱۰۳	افضل خان: ۳۹، ۵۷، ۶۴، ۶۵، ۷۶، ۹۱
۱۰۴	اکبرخان وزیر: ۴۵
دوست محمدخان، امیر: ۳۰، ۳۱	امام ویردی خان: ۷۸
۳۵، ۳۶، ۳۷، ۳۹، ۴۲، ح	امیر، حضرت: ۴۹
۱۱۱	امیرحسین شجاع الدوله: ۷۷
رحمدل خان: ۵۳	انور، منشی: ۶۳
رحیم خان قاجار: ۴۳، ۸۸	باقر مهندس، میرزا: ۴۳
رضا، آقاسید: ۶۱	بختیار، منشی: ۳۶، ۵۴
رضابخش، سید شاه: ۴۷	بهادرخان: ۵۱
ساوندل: ۵۹	بهاول خان: ۵۹
سلطان احمدخان: ۵۴	پادشاهزاده بخارا: ۵۶
سلطان محمدخان: ۷۵، ۷۶، ۷۷، ۸۱، ۹۸	پاینده محمدخان: ۴۹، ح ۳۹
سلیمان تاجر، ملا: ۸۰	تاج محمد: ۵۸
شاه دوله خان: ۵۴	حبیب الله خان مستوفی: ۴۰
شاهمرد خان بارکزایی: ۳۶	حبیب الله روزنامه نویس: ۶۳

شهنواز خان : ۵۴	قوشه خان : ۶۶
شیرعلی خان، امیر : ۳۸، ۳۶، ۳۵، ۲۹	کامران شاه : ۵۹
۵۱، ۵۳، ۶۵، ۶۶، ۱۰۷	کامران مهمند : ۵۷
شیرعلی خان، سردار : ۵۳، ۵۷	کمال بنیادر جمشیدی : ۶۴
صاحب اختیار : ۴۷	کیننگ، چارلس جان وایکونت : ۳۰
صدراعظم مرحوم (نورمحمد شاه) : ۱۰۷	کیندل خان : ۵۳
ضحاک ماردوش : ۵۰	لارنس، جان : ۳۰، ۱۰۹
عبدالرحمان خان : ۶۱، ۶۶	محب هزاره، امیر : ۴۷
عبدالمصعب، میرزا : ۵۱	محمد ابراهیم خان سردار : ۴۴
عبدالله خان، سردار : ۸۰، ۴۴	محمد اسماعیل خان : ۶۶
عبدالله خان پیشکار : ۴۴	محمد اعظم خان، سردار : ۳۹، ۶۱، ۶۶
عبدالمجید خان مستوفی : ۶۵	۷۴
عسکرخان، میرزا : ۴۲ ح	محمد افضل خان، سردار، امیر : ۳۹، ۵۷
عطا، آقا : ۴۷	۶۱، ۶۴، ۹۱، ۹۵
عطا محمدخان سدوزایی : ۳۶، ۵۴، ۱۰۷	محمد اکبرخان وزیر : ۴۵
عمرخان بلوچ : ۶۴	محمد تقی شاه، سید : ۶۱
عینعلی سقسلمانی : ۸۶	محمدجان خان : ۴۷
غفار، میرزا : ۷۸	محمد حسن خان منشی باشی : ۴۱، ۴۲
غفور بیگ : ۴۷	۵۱
غلام حسین خان : ۷۸، ۷۹، ۸۰، ۸۵، ۹۲	محمد حسین خان، میرزا : ۵۱، ۱۰۹
۹۳، ۹۹	محمد رحیم خان افشار : ۴۴
غلام حیدرخان : ۳۹	محمد رحیم خان حاکم جام : ۷۵
غلام محیی الدین خان، سردار : ۶۳	محمد علم خان : ۵۳
فتح محمد خان حکمران هرات، سردار : ۴۵	محمد علی : ۸۰
۷۱، ۸۹، ۹۱، ۹۷، ۱۰۱، ۱۰۳	محمد عمرخان : ۱۰۷
فرامرز خان سر لشکر : ۴۰	محمد نظرخان : ۷۳
فرهاد میرزا : ۵۵	محمد یعقوب خان، سردار : ۵۱، ۵۴، ۶۱
فوجدار خان غلجایی : ۱۰۹	۹۴، ۹۹
	مستشارالملک : ۷۵

معمد السلطان : ۷۵	ناصرالدین شاه : ۴۳، ۴۳
معموم خان ایشیک آقاسی، امیر : ۷۶، ۷۷	نصیرخان : ۵۹
۸۱، ۹۳، ۹۷، ۹۹	نظر محمدخان : ۱۰۵
میردل خان، سردار : ۶۳، ۵۷	ولی محمدخان جمشیدی : ۶۶
میرزا آقاجان : ۸۰، ۸۱، ۹۵	یارمحمدخان الکوزایی : ۵۹

نام اقوام و گروهها

اسحاق زایی : ۶۵	سیک : ۵۹
افغانه : ۳۷، ۵۸، ۶۵، ۸۱، ۸۵، ۹۷	شیروانی : ۸۰
افغان : ۵۴، ۶۴، ۷۱، ۷۳، ۷۴، ۷۸	طوری (توری) : ۱۰۷
الکوزایی : ۵۹	غلجایی : ۱۰۷
بارکزیایی : ۳۶، ۳۹، ۴۰، ۵۹	غوریانی : ۷۷
بلوچ و بلوچیه : ۵۷، ۵۸، ۵۹، ۶۰، ۶۳	فراهی : ۷۴
۶۴، ۶۵، ۸۴	فرنگی : ۹۹
بنگش : ۱۰۷	فیروز کوهی : ۴۵
تایمنی : ۴۵، ۴۶، ۴۷	قائینی : ۷۹
تراکمه : ۷۷، ۸۸	قوچانی : ۷۷
ترکستانی : ۵۷	کابلی : ۶۶
ترکمان : ۵۸، ۶۶	کوهستانی : ۸۳
جاجی : ۱۰۷، جدران، ۱۰۱	منگل : ۱۰۷
جمشیدی : ۶۴	مهمند : ۵۷، ۷۲
زعفرانلو : ۷۷	وردگ : ۱۰۷
سارق : ۷۷	وزیری : ۱۰۷
سالور (یاصالور) : ۷۷	هراتی : ۶۶
سدوزایی : ۳۶ ح	هزاره : ۴۶، ۴۷، ۵۰
سیستانی : ۷۳، ۷۹	

سرچنگل : ۴۷	تل : ۳۴
سرچشمه : ۵۰	تیرا : ۱۰۷
سرحدك : ۴۳، ۴۴	جام : ۸۸، ۴۳
سمرقند : ۵۷	جعفر طیار، چشمه : ۵۰
سند : ۵۹	جلال آباد : ۴۲
سیاه بند : ۴۶	جوین : ۶۴، ۴۶
سیستان : ۴۶، ۵۸، ۵۹، ۶۰، ۶۳، ۶۴	چاره : ۴۶
۶۵، ۷۲، ۷۳، ۷۶، ۸۲، ۸۳، ۸۴	چخانسور : ۶۴، ۶۵، ۷۶، ۷۸، ۸۳، ۸۴
۹۸، ۸۵	۹۵
شالکوت : ۱۰۸	حاجی گکک : ۵۰
شاهرك (شهرک) : ۴۶	حوض خاص : ۴۷
شبرتو، ده : ۴۷	خاش، رودخانه : ۶۴
شیش : ۷۷	خاش، قلعه : ۶۴
شورابك : ۹۴، ۹۹	خاش قلعه : ۶۴
شمالی سلکت : ۵۵	خاش رود : ۸۲
شیخ علی، کوه تل : ۵۰	خاف یا خواف : ۴۳، ۴۹، ۷۸
شینیه : ۴۶	خراسان : ۲۹، ۵۴، ۵۵، ۷۳، ۷۸، ۸۵
صالور : ۶۶	۸۶، ۸۹
صالیان : ۶۴	خیران : ۴۶
صوات : ۱۰۷	دای : ۴۵، ۴۶
طرق : ۷۵	دوآب، دهنه : ۴۵
طهران : ۷۶، ۸۲، ۱۰۳	دولت یار : ۴۶
عباس آباد : ۴۳	دوهدی : ۶۲
عنبر سر : ۵۹	دهبوری : ۵۱
غزنین : ۳۹، ۶۱، ۶۲	رشت، دارالمرز : ۱۰۳
غلغله، شهر : ۴۹	روسیه : ۵۷
غوروات : ۴۶، ۴۶	ریگستان : ۵۷، ۶۴
غوزان : ۴۵	زره، بحیره : ۴۶
فراه : ۳۹، ۴۵، ۴۶، ۵۷، ۵۸، ۶۰، ۶۳	زمین داور : ۴۶
۶۴، ۷۲، ۷۶، ۹۱، ۹۲، ۹۴، ۹۷، ۹۹	ساروق : ۶۶

نام جایها

بالاحصار : ۵۱، ۵۶	آستانه رضویه : ۷۳، ۷۸
باسیان : ۴۸، ۴۹	آهنگران، قلعه : ۴۶، ۴۹
بخارا : ۵۷	ایبیت آباد (ایبیت آباد) : ۱۱۱
بربو، شهر : ۴۷، ۴۸	ارض اقدس : ۴۳، ۹۷
بکوا : ۷۸	ارغستان : ۶۲
بلخ : ۳۱، ۳۶، ۳۸، ۳۹، ۴۸	ارغنداب : ۶۲
بند اسیر : ۴۷، ۴۸	ارغندی : ۵۰، ۵۱
بندپنسیر : ۴۸	اسلام قلعه : ۴۴ ح
بندچیل : ۴۸	اژدر شهیدان، تل : ۴۸
بند ذوالفقار : ۴۸	اشلان دره : ۴۶
بند غلامان : ۴۸	افغانستان : ۲۹، ۳۰، ۳۲، ۳۳، ۳۵، ۳۶
بند قنبر : ۴۸	۳۸، ۴۳، ۴۴، ۵۵، ۵۸، ۵۹، ۶۶، ۷۸
بنیر : ۱۰۷	۸۲، ۸۴، ۸۵، ۹۵، ۹۷، ۱۰۷، ۱۰۸
بهاولپور : ۵۹	انباله و انباله : ۳۰، ۳۵
بیرجند : ۵۷، ۷۹	انار دره : ۹۹
پشاور و پیشاور : ۳۰، ۳۲، ۳۳، ۳۵، ۳۶	انگریز و انگریزی : ۳۰، ۳۱، ۳۲، ۳۳
۵۹، ۱۰۷، ۱۰۹	۱۰۸
پشت کوهات : ۶۴	انگلستان : ۵۵
پنجاب : ۳۰، ۱۱۱	انگلیس : ۲۹، ۳۵، ۳۶، ۳۷، ۵۳، ۵۴
پنچ پیلان، کوه تل : ۵۰	۵۵، ۱۰۰
تایمنی : ۴۵، ۴۶، ۴۷	انگلیسیه : ۳۳، ۳۵، ۱۰۹
تربت : ۴۳	ایران : ۲۹، ۳۰، ۳۱، ۳۲، ۳۳، ۳۶، ۵۳
تربلاغ یا تربلاقی : ۴۶	۵۵، ۵۶، ۵۹، ۶۰، ۸۶، ۹۵
ترکستان : ۵۷	باجور : ۱۰۷
ترنگ، رودخانه : ۶۲	باخزر : ۸۸
	باریک آب : ۴۷

توضیح برخی کلمات و عبارات

ذرع : واحد طول، ۴۸	اردلی : پیاده : ۳۱
رجمنت : واحد، یگان، ۳۹	الاجیق : خانه و خیمه صحرائی ترکمانها: ۷۷
رساله : سواره نظام، ۳۹	الوسات : اقوام و عشایر : ۳۳
رسانیده ساند : برساند (پیوسته)، ۳۲	انگریز : انگلیس، ۳۱
رسمانه : رسمی، علنی، ۷۵	اوشان : آنان، ۳۲
روانگی : رفتن، ارسال، ۳۳	اوهان : آنان، ۹۳
روپیه : واحد پول هند، ۳۵	ایلیات : ایلهای اقوام، ۶۴
ریش سفیدان : بزرگان، ۱۰۷	بطی الانتقال : دیر فهم، کند ذهن، ۵۵
ساخلو : سپاهی که در محلی مأمور اقامت شود، ۶۲	بلوکات : دهستانها، ۳۸
سامانه : انتظام، ۱۰۸	بنادیق : تفنگها، ۳۴
سدثغور : حفظ و استحکام سرزها، ۴۳	بندق و بندوق : تفنگ، ۳۶
سرکار : دولت و حکومت، ۳۱، ۳۰	پراکنده اوضاع : نابسامان، ۳۵
سورسات : سیورسات، پول یا جنسی که بر مردم حواله شود، مثل سالیه، ۶۳	پلتن : واحد هزار نفری سپاه، ۳۱
شفاهة : زبانی، لفظاً، ۴۲	تالاب : آبگیر، ۴۸
صاحب : جناب، آقا، ۳۲	ترصد : امیدوار است، متوقع است، ۱۱۰
صاحبان : انگلیسها، ۳۱	تنخواه : قیمت، حقوق، ۱۰۴
ضرب : واحد شمارش توپ، ۳۹	تیاری : آبادگی، ۱۰۸
غندك : واحد لشکری، تیپ، ۱۰۸	حکماً : برطبق فرمان و حتمی، ۷۸
غورخانه، قورخانه، تجهیزات توپ و تفنگ، ۳۹	خواه : یا، ۳۲
غیر ذی زرع : برهنه، بایر، ۷۴	داده خواهند ماند : پیوسته خواهند داد، ۳۱
کما ینبغی : طبق میل، به صورت دلخواه، ۹۷	دالك : پست، ۱۰۸
کندك پلی : هنگ پیاده، ۱۰۸	دا کبخانه : پستخانه، ۴۲
گذرانیدن : انتقال، ۳۱	درسی شود : بیرون می شود، ۴۰
	دست آویزها : مدارك، ۱۰۷
	دل خوری : رنجش، ۶۱

گیلان : ۷۷	فراه رود : ۴۶
لاش : ۶۴، ۴۶	فرنگستان : ۵۵
لال (لعل) : ۴۶	فیروز بیار : ۴۷
لاهور : ۵۹	فیروز کوهی : ۴۶
لکه سنگ : ۴۵	قاین : ۵۷ ح، ۵۹، ۶۴، ۷۲، ۷۳، ۷۸
لقانات (لغمان) : ۱۰۷	۷۹، ۸۵، ۹۱، ۹۸، ۱۰۵
لندن : ۱۰۴	قاینات : ۵۸
سرو : ۶۶	قبر کاوه آهنگر : ۵۰، ۴۹
شهد : ۸۵، ۷۵، ۷۲، ۶۵	قندهار : ۳۱، ۳۳، ۳۶، ۳۸، ۳۹، ۴۵
مقر : ۶۲	۵۰، ۵۶، ۵۹، ۶۰، ۶۱، ۶۲، ۶۳
سلتان : ۵۹	۶۴، ۷۱، ۱۰۸
سنزل خلیفه : ۴۷	کابل : ۳۰، ۳۱، ۳۲، ۳۳، ۳۶، ۳۹، ۴۱
نوزاد : ۴۶	۴۲، ۴۵، ۴۷، ۴۹، ۵۰، ۵۱، ۵۶
وردگ : ۱۰۷	۵۷، ۵۹، ۶۱
هجده نهر بلخ : ۴۷، ۴۸	کابل، روخانه : ۵۰
هرات : ۳۵، ۳۶، ۳۹، ۴۲، ۴۳، ۴۴، ۴۵	کابلستان : ۴۳
۴۷، ۵۱، ۶۰، ۶۱، ۶۵، ۶۶، ۷۱	کاوه آهنگر، قبر : ۵۰، ۴۹
۷۳، ۷۶، ۷۸، ۷۹، ۸۲، ۸۶، ۸۷	کرمان : ۱۰۱
۸۸، ۸۹، ۹۱، ۹۶، ۹۷	کشمیر : ۵۹
هریرود : ۴۴، ۴۶، ۴۷	کلات : ۶۲
هزارهجات : ۴۵، ۶۷، ۶۲	کلکته : ۱۰۹
هفت بند : ۴۸	کوت عشروه : ۵۰
هند : ۳۰، ۳۲، ۵۶	کوسویه : ۴۴، ۶۰
هندوستان : ۳۳، ۳۵، ۳۸، ۵۵، ۶۱، ۶۶	کوهسان و کهنسان : ۴۴
هنی (اونی)، کوه تل : ۵۰	کوهستانات تایمنی : ۶۵
هیرمند : ۵۰، ۶۴	گردن دیوار : ۵۰
یارك، خاك : ۴۶	گرشك : ۶۴
یراق، ده و کوه تل : ۵۰	گرم آب : ۴۷
یکه اولنگک : ۴۷	گرسیرات : ۵۷، ۵۸، ۶۴، ۷۹، ۸۴
یموت : ۷۷	گورگان : ۴۵، ۴۶
	گوناباد (گناباد) : ۴۳

- تالیف دکتر محمود افشار
- به‌مدیریت دکتر محمود افشار
- به‌مدیریت دکتر محمود افشار
- به‌مدیریت دکتر محمود افشار
- به‌مدیریت دکتر محمود افشار
- اشعار دکتر محمود افشار
- ترجمه ضیاء الدین دهشیری
- تالیف دکتر محمود افشار
- تالیف دکتر محمود افشار
- تالیف مهندس ناصح ناطق
- تالیف دکتر منوچهر مرتضوی
- تالیف دکتر محمود افشار
- تالیف نجیب مایل هروی
- اشعار دکتر محمود افشار
- تالیف دکتر محمود افشار
- نوشته مهندس ناصح ناطق
- گردآوری ایرج افشار
- گردآوری ایرج افشار
- گردآوری ایرج افشار
- گردآوری ایرج افشار
- تالیف پرویز اذکائی
- گردآوری ایرج افشار
- ترجمه دکتر داود منشی‌زاده
- گردآوری ایرج افشار
- ترجمه دکتر جواد شیخ‌الاسلامی
- به‌کوشش محمدآصف فکرت
- ۱- سیاست اروپا در ایران (به‌زبان فرانسه)
تجدید چاپ از روی چاپ ۱۹۲۱ برلین
- ۲- مجله آینده جلد اول (چاپ سوم)
- ۳- مجله آینده جلد دوم (چاپ سوم)
- ۴- مجله آینده جلد سوم (چاپ دوم)
- ۵- مجله آینده جلد چهارم (چاپ دوم)
- ۶- گفتار ادبی (کتاب اول: مباحث ادبی)
- ۷- گفتار ادبی (کتاب دوم: اشعار دیگران)
- ۸- سیاست اروپا در ایران (تالیف دکتر محمود افشار)،
بامقدمه و پیوسته‌های تازه از مؤلف درباره قرار داد
۱۹۱۹ و سید حسن تقی‌زاده و علی‌اکبر داور
- ۹- افغان‌نامه (جلد اول)
- ۱۰- افغان‌نامه (جلد دوم)
- ۱۱- زبان آذربایجان و وحدت ملی ایران
- ۱۲- زبان دیرین آذربایجان
- ۱۳- افغان‌نامه (جلد سوم)
- ۱۴- تاریخ وزبان در افغانستان
- ۱۵- سفرنامه و دفتر اشعار (چاپ دوم)
- ۱۶- پنج وقفنامه (این کتاب رایگان است)
- ۱۷- ایران از نگاه گویندو
- ۱۸- نامواره دکتر محمود افشار - جلد اول (۳۸ مقاله)
- ۱۹- نامواره دکتر محمود افشار - جلد دوم (۳۰ مقاله)
- ۲۰- نامواره دکتر محمود افشار - جلد سوم (۲۴ مقاله)
- ۲۱- نامواره دکتر محمود افشار - جلد چهارم (۴۴ مقاله)
- ۲۲- فرمانروایان گمنام (جلد اول)
- ۲۳- نامواره دکتر محمود افشار - جلد پنجم (۳۷ مقاله)
- ۲۴- وهرود و ارننگ (جستارهایی در جغرافیای
اساطیری و تاریخی ایران شرقی) از ژرف‌مار کوارت
- ۲۵- زبان فارسی در آذربایجان (مجموعه مقالات)
- ۲۶- اسناد محرمانه قرار داد ۱۹۱۹ (جلد دوم)
- ۲۷- گزارش سفارت کابل

آنچه زیر چاپ است :

- ۱- شاعران همعصر رودکی : تالیف احمد اداره‌چی گیلانی
- ۲- ممالک و مسالک (ترجمه کهن دیگر از متن مسالک و ممالک اصطخری)
- ۳ و ۴- مجموعه مقالات دکتر محمود افشار (دو جلد)
- ۵- قلمرو زبان فارسی (مجموعه مقالات)
- ۶- نامه‌های دوستانه به دکتر محمود افشار (از دکتر مصدق، تقی‌زاده، محمد قزوینی، اللهیار صالح،
ادوارد براون و دیگران ...)

- ۷۸، ۷۹
- موقوف : لغو، متوقف، ۳۲
- موضوع نموده‌اند : کسر کرده‌اند، ۳۹
- ناخوشی : بیماری، ۱۰۱
- نزد : نزدیکی، ۵۳
- نقار : آزرده‌گی، رنجش، ۷۶
- نواب‌گورنر جنرال : نایب فرماندار کل، ۳۰
- نوعی : هرگز، هیچ نوع، ۳۱
- نوکر : مستخدم لشکری و کشوری، ۳۸
- ولا : موقع، فرصت (درین ولا : در این وقت،
حالا)، ۳۰
- گل ارسنی : نوعی گل و خاک قرمز مدنی، ۴۶
- لک : صد هزار، ۳۱
- محصل : مأسور اخذ و تحصیل، ۶۵، مسطور
- آنکه قبلاً تحریر شد، ۳۰
- مصحوب : همراه، ۹۷
- مصدع : باعث دردسر، ۹۴
- متبوضه‌جات : قلمرو، متصرفات، ۳۰
- مقبوضه حال : قلمرو فعلی، آنچه اکنون تحت
تصرف است، ۳۰
- سلفوف : در داخل پاکت، ۱۰۴
- سنبویه : تاراج شده، به‌زور و جبر گرفته شده،